VASILE ALECSANDRI

Despot Vodă
Fântâna Blanduziei

Prefaţă şi referinţe critice de Oana Soare;
Fişă biobibliografică de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

De la drama romantică la piesa de inspirație antică
(prefață de Oana Soare)..... 7
Fișă biobibliografică 17
Referințe critice..... 19

Despot Vodă 27
Fântâna Blanduziei..... 189

ACTUL I

TABLOUL I

Culmea Carpaților ce desparte Bucovina de Transilvania.
– Un brad în dreapta. – Panoramă de munți în fund.

SCENA 1

Jumătate, Limbă-Dulce

JUMĂTATE

(rezemat de brad, cântă)

Frunză verde de stejar,
Sus pe munte, la hotar,
Zi și noapte stau pândar...

LIMBĂ-DULCE

(vine din stânga, obosit, aducând un fedeleș pe umăr)

Uf! Iată-mă pe culme cu fedeleșu-n spate!

JUMĂTATE

Venit-ai, Limbă-Dulce?

LIMBĂ-DULCE

Venit, măi Jumătate,
Dar cad de oboseală... Știi tu că dintr-un zbor
Sunt zece mii de stânjeni de-aici pân' la izvor?

JUMĂTATE

Or fi, dar apa-i bună... Ian s-o cercăm de-i rece.

LIMBĂ-DULCE
(dându-i fedeleșul)

Na!

JUMĂTATE
(bea)

Adă!... A!!

LIMBĂ-DULCE

Îți place?

JUMĂTATE

La inimă chiar trece...
Cuminte zicea tata: „Dă-mi, Doamne, orice-oi vrea,
Iar mai cu seamă apă ușoară-n cale grea.“

LIMBĂ-DULCE

Nu se temea de broască, era voinic moș Tincă,
Dar tati-i era groază de apă... și-n opincă.
Iar bei?

JUMĂTATE

Încă o dușcă... Mă arde setea-n piept!

LIMBĂ-DULCE

Bețiv mai ești!

JUMĂTATE

Gândește... de ieri de când te-aștept!
Pe astă culme goală, încredințată nouă,
Mâncăm răbdări prăjite și bem numai când plouă;
Cât despre somn...

LIMBĂ-DULCE

Nici vorbă... Pândarului e scris
C-un ochi închis să doarmă, și celălalt deschis.

(Răsună codrul de un bucium, în stânga.)

JUMĂTATE

Un bucium se aude în codri... Ce-o fi oare?

LIMBĂ-DULCE

Boierii din Suceava fac astăzi vânătoare.
I-am întâlnit devale cu patru urși blăniți,
De somnul cel mai vecinic tuspatru adormiți,
Și mai era cu dânșii... mult am mai râs văzându-l...
Un soi de hop-deoparte cu portul și cu gândul,
Numit Ciubăr și Vodă.

(Se îndreaptă spre fund.)

JUMĂTATE

Știu, un nebun de soi,
Cu visuri de domnie, cum sunt mulți pe la noi.

LIMBĂ-DULCE

Dar ce văd colo,-n vale, în Țara Ungurească?

JUMĂTATE

Ce vezi?

LIMBĂ-DULCE

O ceată-ntreagă cu haină husărească.

JUMĂTATE

Mulți-s?

LIMBĂ-DULCE

Mai mulți de zece, mai mulți, și vin merei...
Dar ceata se oprește... Iaca! doi dintre ei
Descalecă și-n grabă apucă pe cărare
La deal... Îi vezi?

JUMĂTATE

Văd... Iată-i ajunși sub dâmbul mare...

Țin sfat și iarăși pleacă... Or fi niscai fugari,
Ce vreau să treacă-n țară.

LIMBĂ-DULCE

Ce-or fi, maghiari, tătari,
Să-i prindem!

JUMĂTATE

Da', să-i prindem, căci noi suntem de pază
Aici, la pragul țării... Feri, măi, să nu te vază!

LIMBĂ-DULCE

Știi ce? Hai de pe culme pe ei să ne-aruncăm.

JUMĂTATE

Ba nu; la pândă-aice mai bine s-așteptăm.
Vin' colea, după stâncă.

LIMBĂ-DULCE

Ce pândă? Lupta-i dreaptă!
Ei doi, noi doi!... nu-ncape nici pândă, nici...

JUMĂTATE

(oprindu-l)

Așteaptă.
Nu fi nătâng, ascultă...

LIMBĂ-DULCE

Române, doi și doi...

JUMĂTATE

Ascultă,-ți zic!

LIMBĂ-DULCE

Ce?

JUMĂTATE

Care-i mai mare dintre noi?

LIMBĂ-DULCE

Tu... fie pe-a ta voie... așași, n-ar fi dreptate
Cu doi voinici să lupte un om și... Jumătate.

(Ies amândoi prin dreapta)

SCENA 2

Despot, Laski

LASKI

(după culme, în fund)

Despot, ajuns-ai?

DESPOT

(sărind pe culme)

Iată!

LASKI

(ivindu-se)

Ha! iată-mă și eu.
Greu e suișul, frate!... Dă-mi mâna.

DESPOT

Ține.

LASKI

(sărind pe scenă)

Greu!
Uf!... Caldu-i!... De m-ai stoarce, ai face, zău, o baltă.

(Se pune jos, la rădăcina bradului.)

A fost un timp, odată, când stânca cea mai naltă
Mi ți-o urcam eu, Laski, ca cerbul cel ușor.
Acum simt ca o cange înfiptă în picior,
Și pare că mă trage...

DESPOT

La deal?

LASKI

Ba nu, la vale.

DESPOT

Oricum, ești verde încă și ai oțel în șale.

LASKI

Așa-i!... Mă simt, zău, încă puternic cât un tun.
Mi-e dragă lumea, frate, și-mi place traiul bun...
Eu nu sunt ca evreii, ce zic că viața-i lungă
Sau scurtă, măsurând-o cu banii lor din pungă.
Eu zic: Hei! deie Domnul mulți ani ca să trăim
Și planurile noastre curând să le-mplinim.

(Se scoală și se plimbă pe scenă.)

Iată-ne-ajunși cu bine pe naltele hotare
Ce zac între Moldova și Țările Maghiare;
Loc trist, de lupte crunte, cu sânge plămădit.
Căci fiarele-s cumplite, dar omu-i mai cumplit!...
Privește colo,-n față, în zarea luminată:
Ca mantie regală, frumoasă și bogată,
Apare-n ochii noștri Moldova, dulce rai,
Comoară nesecată de bun și dulce trai.
Ea are grâu, și miere, și vinuri, ah! ce vinuri!
Toiag de bătrânețe, viu balsam pentru chinuri;
Și are mii de nade a scumpelor plăceri,
Copile,-ah! ce copile!... muieri, ah! ce muieri!
Îți fură ochii, mintea, și inima ți-o fură
Cu-o rază de sub geană, c-un zâmbet de pe gură,
Și însă moldovenii, orbi, crunți, nepăsători,
Stropesc ades cu sânge grădina lor de flori.

DESPOT

Cum e stăpânul casei, așa-i și grădinarul?

LASKI

Așa, căci Lăpușneanul... el mână astăzi carul.

DESPOT

El bate-n boi.

LASKI

O, Despot, pe-acest mănos pământ,
Domnea odinioară un Domn viteaz și sfânt,
Un Ștefan! Leu năprasnic, a cărui largă gheară
Rupea cumplit dușmanii și-n țară, și-n afară.
Pe vremea lui, boierii ostași erau, ostași
Cum n-au mai fost!... Acuma, nepoții lor, trufași,
Mici râvnitori de tronuri, seci, răi, ieșiți din minte,
Păgâni prin a lor fapte, s-ating de cele sfinte,
De sceptru, de moșie, de neam și de popor,
Iar țara, muma, piere, gemând sub talpa lor.

DESPOT

Cu Vodă Lăpușneanul ei astăzi nu se-mpacă?

LASKI

Nu! N-ar putea nici dracul pe tron ca să le placă.

DESPOT

Le trebuie, se vede, un Domn căzut din cer?

LASKI

Ba mai degrabă-un... „despot“, cu brațul lung, de fier,
Să bată, să apese pe dârza lor cerbice,
Și-n capul lor sămânța de vrajbă să o strice...
Și iată de ce, frate, primit-am bucuros
Ca să ajut avântu-ți de dor ambițios.
Sunt leah; cu moldovenii în veci n-am împăcare.
Tu cauți un tron, Despot?... Eu caut răzbunare!

(Dându-i mâna.)

Fii Domn!

DESPOT

Prea bine, însă nu crezi mai nimerit
Ca fierul deocamdată să fie... poleit,
Și mâna zdrobitoare să fie deocamdată
Ascunsă-ntr-o mănușă?

LASKI

Ca laba cea șireată
Ce unghia-și ascunde?

DESPOT

Întocmai.

LASKI

Minunat!
Bravo!... Mănușa... laba... pricep, ești diplomat.
În arta de capcane ești meșter cu ispită...

DESPOT

(zâmbind)

Am fost crescut la Roma, în școala iezuită.

LASKI

Ești om cu două daruri: sub haina de oștean
Porți inimă vitează și cugetul... viclean!
Așa spunea Carmina când ea glumea cu tine.

DESPOT

Ah! cât a fost de bună soția ta cu mine!
Eu, un pribeag din lume, un zvânturat străin,
În casa ta mănoasă căzut chiar din senin;
Eu, piatră nestimată din splendidă cunună,
În pulbere zvârlită acum de-o rea furtună!...
Ah! Laski, multă lume călcat-am pribegind,
Luceferi mulți în cale-mi văzut-am strălucind,
Dar suflet bun și nobil ca scumpa ta soție
Eu n-am văzut, mă crede, la nici o-mpărăție!

LASKI

Așa-i c-am avut parte în lume de noroc?
Carmina-i junǎ, însă de juni ea-și bate joc,
Și numai pentru mine suspină ea.

DESPOT

(în parte, zâmbind)

Sărmanul!

LASKI

Ș-apoi înc-o virtute: urăște pe sultanul!

DESPOT

În toate-i dar perfectă?

LASKI

(cu mândrie)

În toate!

DESPOT

Om fericit!
Nimica nu-ți lipsește din câte ai dorit.
Mărirea?... Te alintă ca pe-un copil în fașe;
Tu stăpânești în pace mulțime de orașe,
Ești cap, ești om de cârmă, neștiutor de frâu.
Averea?... La picioare-ți lin curge, ca un râu.
Norocul?... O soție frumoasă, iubitoare,
La Zips, castelul falnic, îți luce ca un soare,
Pe inima-i spanioală lipindu-te iubit...
Om fericit ești, Laski, de trei ori fericit!
Iar eu, o biată frunză pe vânt în veci purtată,
Putea-voi rădăcină să prind în loc vreodată?
Mă cheamă viitorul la el...

LASKI

Aleargă dar
La glasul lui, și fie-ți mersul nu în zadar!

Colo, jos, în Suceava, găsi-vei răzvrătirea
Clocind și pregătindu-ți mărirea sau pieirea.
Fii om, mergi!

DESPOT

Da'! Voi merge... Născut pe-al mării mal,
Deprins sunt din pruncie să lupt cu-al mării val;
Voi și să-nfrunt eu soarta!

LASKI

Înfrunt-o bărbătește!
Iar dacă ea de tine ar râde muierește,
Găsind că nu ești vrednic de-a fi ce zici c-ai fost,
Atunci din nou la mine să cauți adăpost.
Eu pentru tine, Despot, aici am întins nada.
Acum îți zic: La luptă, izbândă, iată prada!
Moldova-i o comoară!... Ferice-ar fi de ea
Să cadă cu-a ei scule pe mâna ta... ș-a mea.
Pas! Eu te las, adio, și s-auzim de bine!

(Se îndreaptă spre fund.)

Când îi fi mare, Despot, să te gândești la mine.

DESPOT

Adio, Laski... Viața e plină de furtuni.
Tu cu a ta soție să faceți rugăciuni
Pentru Despot.

LASKI

(coborând culmea)

Adio!

(Dispare)

DESPOT

Ba nu... la revedere!

SCENA 3

Despot (se plimbă pe scenă și privește cu mulțumire împrejurul lui)

A!... Iată-mă-n Moldova!... Măriri, averi, putere
Aici sunt partea celui ce știe-a zice: „Vreu!“
Eu vreu!... De-acum ajute-mi în plin norocul meu.
Eu, slugă-odinioară lui Iacob Eraclidul,
Dar nobil prin avântul sufletului ca Cidul;
Eu, bulgăr de aramă, schimbat în aur; eu,
Fiu de pescar din Creta, purtat în zborul meu
Prin Spania, Lehia, Germania și Franța,
Cu-a mea soție, spada, cu sora mea, speranța,
Azi vin și pun piciorul pe-acest pământ român
Și zic: Moldovo,-n mine cunoaște-al tău stăpân!
Deci pune-ți mari podoabe, frumoasa mea mireasă,
Să faci cu mine-o nuntă de mândră-mpărătească,
Îmbracă-a tale haine țesute-n mii de flori,
Încinge curcubeul alungător de nori
Și-ntinde pe-ai tăi umeri, în zi de sărbătoare,
Hlamida ta, ce poartă-o lună,-o stea ș-un soare...
Acum a sosit timpul, de fericire plin,
Ca să-ți alegi un mire viteaz, măreț, străin,
Un mire din Bizanța, cum se cuvine ție,
Ca să fondăm aice grecească dinastie.
E timpul, o! Moldovo, uniți noi amândoi,
Să facem visuri, planuri și fapte de eroi,
Să ștergem umilința din fruntea creștinească,
Să liberăm Bizanța și patria grecească!
Întreaga lume-așteaptă să vadă-n Răsărit
Un soare nou, cu raze de foc, pe cer ivit,
Să ardă semiluna cât nu e lună plină,
Și planta cea păgână s-o sece-n rădăcină.
Eu fi-voi acel soare aprins de Dumnezeu,
Și tu, Moldovo scumpă, tu fi-vei cerul meu!
A! Tremure osmanul sub paloșul dreptății,
La răcnetul lui Despot și al creștinătății,
Căci azi începe ziua creștinei re-nvieri,
Căci jur a fi eu, Despot, stăpân acestei țări...

(Pleacă și iese în dreapta. – Bucium și glasuri depărtate în stânga.)